

Medier, køn og diversitet

Maja Klausen¹ & Anne Scott Sørensen²

1. Maja Klausen er lektor i Medievidenskab på Institut for Design, Medier og Uddannelsesvidenskab, Syddansk Universitet. Hendes forskning i digital sundhedskommunikation kombinerer medievidenskab og kulturstudier i empirisk funderede undersøgelser af brugeres digitale livsverdner. Maja er leder af forskningsprojektet *ToSleep* (2025-2028), som med støtte fra Carlsbergfondet undersøger mediers sammentviklinger med søvn.
2. Anne Scott Sørensen er professor emerita ved Institut for Kultur- og Sprogvidenskaber, Syddansk Universitet. Hun forsker i medier, æstetik og kultur, gerne med et køns- og diversitetskritisk perspektiv, og især i de senere år i kulturinstitutioner og kulturpolitik ud fra et bæredygtighedsperspektiv. Hun er en del af styregruppen bag forskningsnetværket CultureSustain (2022-2026).

Introduktion

I dette bidrag til jubilæumsnummeret af *MedieKultur* har vi taget den udfordring op at belyse, hvordan køn og diversitet har været tematiseret i relation til medier over tid. Vi lader her diversitet betegne den række af sociale og kulturelle differentieringer, som er relevante for medieforskningen generelt, men i særdeleshed når den kanaliseres i et tidsskrift med titlen *MedieKultur*. Foruden køn handler det også om alder, seksualitet, race/etnicitet, klasse/socialgruppe og funktionalitet og ikke mindst intersektioner mellem dem, her forstået som de komplekse måder, de forbinder sig med hinanden på som mønstre af socio-kulturelle privilegier, dominans og resiliens. Efter en indledende redegørelse og diskussion vil vi perspektivere til det bredere nordiske og internationale felt og til sidst konkludere på, hvordan temaet har været prioriteret og bearbejdet i tidsskriftet.

Køn

MedieKultur har haft to temanumre om køn. Først *Women and Electronic Media* (nr. 4, 1986), siden *Gender and Media Revisited* (nr. 61, 2016). Skiftet fra "woman" til "gender" markerer et fokusskifte fra kvinder som særart til køn som noget relationelt, og hvad det betyder i, for og omkring medier. Det er et skifte, der modsvarer den samtidige udvikling fra kvinde- til kønsforskning og fremvæksten af dels mande- og maskulinitetsforskningen, dels queer og trans teori. Men også et mere generelt kulturelt opbrud omkring køn, som det ændrede medielandskab selv har medvirket til, som det argumenteres i redaktionens introduktion til 2016-nummeret.

1986-nummeret er redigeret af en temagruppe af kvindelige medieforskere, der er medlemmer af medieforskersammenslutningen SMID, og som ønsker at introducere feministisk medieforskning som nyt internationalt forskningsfelt i Danmark: Hanne Løngreen, Else Fabricius Jensen, Vibeke Pedersen og Birgitte Tufte. Det er baseret på en international konference, der blev afholdt på Københavns Universitet, med store internationale navne inden for det spirende forskningsfelt, og bidragene er fokuseret omkring eksklusion og misrepræsentation af kvinder inden for de elektroniske massemedier (tv, radio, film) samt – på en psyko-semiotisk baggrund – (u)muligheden af et autoritativt og begærende kvindeligt blik. Men der er også enkelte bidrag om unge kvinders selektive brug af medier og genrer og deres (mod)strategier som læsere, seere og lyttere. Nummeret er udtryk for en generel teori om strukturel ulighed, men også den spæde introduktion af mediereception som teori og empirisk metodefelt og dermed en ny tilgang til kvinders muligheder og valg som mediebrugere.

Emner og tilgange fra 1986 kan genkendes i temanummeret fra 2016, men her på grundlag af et distribueret og fortrinsvist digitalt medielandskab, der omfatter sociale medier, baseret på brugerskab indhold, men drevet af multinationale medieindustrier og digitale teknologier. Nummeret er gæsteredigeret af Tobias Raun og Maja Rudloff med Anne Mette Thorhauge som hovedredaktør, og i indledningen gør de rede for, at inten-

tionen er at bringe medie-, kultur- og kønsstudier sammen, fordi der i mødet mellem dem gives produktive muligheder for at afkode det nye medielandskab og forstå dets affektive og sanselige appel. Analyserne foretages nu på et bagtæppe af intersektionel teori, men også performativitetsteori, som nuancerer samspillet mellem sociale kategorier, krop og identitet og udvider spektret for resiliens som måder at skabe diskursive og kropslige resonansrum.

Der bringes i det nye temanummer artikler af såvel danske som nordiske og internationale forskere. Svenske Anja Hirdman genlæser en klassisk mediegenre som Harlequin-romancen ud fra en tese om muligheden af en dobbelt identifikation med henholdsvis kvindeligt og mandligt kodede protagonister og dermed en magt- og nydelsesfuld transvestitisk læser- og seerposition. Rikke Andreasen fremlægger et empirisk studie af, hvordan spørgsmål om familie og slægtskab genforhandles i internetbaserede grupper for donorfamilier, homo- som heteroseksuelle, enlige som par og flerforældre. Maria Bee Christensen-Strynø introducerer *disability*-studier i en på én gang personlig og principiel læsning af vlogs, hvor temaet er den kvindelige fejltilpasning (*misfitting*) til mainstream og kropslig normalitet. Med samme dobbeltblik og et element af autoetnografi afkoder amerikanske Cael M. Keegan den transkønnede krop som ambivalent mode- og mediefetich.

Hvor det tidlige temanummer havde et klart magt- og mediekritisk perspektiv med fokus på medieinstitutioner og -produktioner, skriver det senere sig ind i en kritisk tradition for at fremlæse, hvordan ikke mindst de nye sociale medier kan bruges af forskellige sociale grupper og minoriteter, hvor køn fx krydser seksualitet eller kropslig funktionalitet i et intersektionelt identitets- og rettighedsprojekt.

Alder/ældre

Mens alder som kritisk kategori i forhold til medier i de første årtier handlede om børn/unge, så møder vi i temanummeret *Mediatization and Cultural Change* (nr. 54, 2013) for første gang og i form af et enkelt artikelbidrag alderdom og ældre. Canadiske Kim Sawchuk beskriver en gruppe ældres "taktiske medialiserings-praksisser" og peger på ældre som kritiske mediebrugere, der forhandler mellem samfundspres og egne værdier. Artiklen leverer en empirisk funderet og skarp kritik af alderistiske forestillinger om ældre mediebrugeres manglende mediedannelse. Først fire år senere møder vi igen et fokus på alderdom i og via medierne.

Temanummeret *Growing old with and via media* (nr. 63) udkommer i 2017 og redigeres af Anne Leonora Blaakilde, Sara Mosberg Iversen og Monika Wilinska. Samme år redigerer Christa Lykke Christensen og Line Nybro Petersen temanummeret *Being Old in the Age of Mediatization*, som udkommer i det nordiske *Nordicom Review*, mens Christa Lykke Christensen og Anne Jerslev (red.) publicerer antologien *Ældre mennesker i et mediesamfund* på Frydenlund Academic (2017). I lederen til *MedieKulturs* 2017-temanummer påpeges behovet for en øget opmærksomhed rettet både mod ældres mediebrug og mediers

fremstillinger af alderdom. Imidlertid har der kun været en enkelt artikel sidenhen med fokus på alderdom, nemlig Martin Vinther Bavngaards Foucault-inspirerede analyse af ældres brug af sundhedsapps (nr. 74, 2023).

Som de to øvrige publikationer viser temanummeret, at aldring og medier hænger tæt sammen i såvel ældres hverdagspraksisser som i kulturelle repræsentationer af alderdom, og at digitale medier former både muligheder og begrænsninger for og i alderdommen. Jerslev sammenstiller fx i sit intersektionelle bidrag køn og aldring gennem en kritisk analyse af, hvordan ældre kvinder bliver mere synlige i mainstreammedier. Med udgangspunkt i amerikanske tv- og streamingserier – særligt serier om succesrige, kvindelige ledere – undersøger hun, hvilke former for aldring der gøres kulturelt acceptable og attraktive. Hun viser, hvordan disse repræsentationer på én gang udfordrer traditionelle alderistiske forestillinger om den ældre kvinde som køns- og identitetsløs, men samtidig skaber nye normative og neoliberale idealer knyttet til postfeministisk *empowerment*, selvkontrol og individualiseret succes. Centralt i analysen står begrebet *ageless aging*, hvor alder og aldring neutraliseres visuelt og narrativt og samtidig fremstår reguleret af nye normer om fortsat produktivitet, kropslig disciplin og selvbeherskelse. Jerslev bidrager på den måde med en kritisk forståelse af samtidens medierepræsentationer af alderdom og især af den ældre kvinde, og hvordan de både åbner for nye identifikationsmuligheder og fastholder snævre normative rammer for, hvad det vil sige at ældes succesfuldt i en medialiseringet kultur (jf. også Jerslev, 2021). Christensen og Petersen (2017) etablerer på deres side aldringsforskningen som et selvstændigt område inden for medialiseringsforskningen og fremhæver alderdom som en livsfase, hvor medielogikker og produktionsperspektiver former og bliver formet af forestillinger om alderdom, og hvor livsstil og sundhed i medierne formidler idealer om aktiv aldring og kropslighed.

Race/etnicitet

Det første temanummer om race, etnicitet og minoritet er fra 2001 og hedder *Medier og etniske minoriteter* (nr. 34). Indledningsvist slås det fast, at dansk medieforskning er bagud på dette felt sammenlignet med både international forskning og med andre relevante samfunds- og kulturvidenskabelige parametres adressering i dansk medieforskning. Redaktionen understreger det paradoks, der ligger i, at spørgsmålet om indvandring og etniske minoriteter samtidig gennem flere årtier har fyldt danske medier, og beklager, at man ikke har kunnet bringe bare en enkelt artikel skrevet af en medieforsker, der kunne bidrage med et andet etnisk udgangspunkt end dansk (s. 3).

I en indledende artikel af Thomas Tufte lægges der nogle spor ud for en fremtidig relevant forskning: 1) medierepræsentation af etniske minoriteter, 2) medieproduktion og selvpræsentation blandt og af etniske minoriteter, 3) mediebrug og -sammensætning hos forskellige etniske grupperinger. Dertil foreslås forskning i tværgående perspektiver som fx hverdagslivets globalisering, diaspora og transnationalisme samt populærkulturelle

strømninger. Derefter følger en skarp artikel af Hanne Løngren om forskellige former for misrepræsentation af etniske minoriteter, spændende fra mere åbenlyst koloniale efter-slæb mht., hvem der får lov at tale, hvornår og hvordan, til mere subtile former for skævvridning, ikke mindst visuelt og gennem den måde, billeder sættes sammen og vinkles på. Hun efterlyser afslutningsvis kulturanalytiske og tværæstetiske greb og mere forskning, der kan beskrive de måder, audiovisuelle medier (mis)repræsenterer på. Temanummeret indeholder også en artikel af Connie Carøe Christiansen om transnationalisme og diaspora. Artiklen understreger, hvordan brug af transnationale nyhedsplatforme på relevante sprog blandes med brug af i dette tilfælde dansksprogede medier, typisk nyhedsmedier, og at specielt DR's indvanderradio betyder noget for de pågældende grupper. En anden vigtig artikel er Iben Jensens om, hvorfor der er så få medieprofessionelle med anden etnisk baggrund end dansk i de danske nyhedsmedier og -institutioner. Hun peger her ikke bare på de oplagte formelle barrierer (relevante eksamenspapirer etc.), men også på de mere uformelle som national og kulturel kapital.

Trods det, at der også i indledningen til temanummeret efterlyses mere forskning på området, går der mere end 20 år, før det igen adresseres mere systematisk med temanummeret *Media and Migration in Times of Crisis* (nr. 77) fra 2024. Som titlen antyder, sker det her som del af et bredere spørgsmål om migration og krise i Europa og internationalt: "contemporary migration phenomena and experiences need to be regarded as embedded in an environment of interlocking perma-crises as a structure of feeling", hedder det i indledningen. Altså, at migrationskrisen forbinder sig med andre kriser i kølvandet på COVID-epidemi, krigene i Ukraine og Gaza mv., højredrejning og en generel udfordring af det liberale demokrati i Vesten og skaber en permanent og sammensat krisefølelse hos og mellem forskellige befolkningsgrupper. Der tegnes fx i en artikel af svenske Jessica Gustafsson om "Podcasting mundane practices of solidarity and resistance in post-migrant Sweden" et billede af, hvordan nogle unge med anden etnisk baggrund i de svenske forstæder på den baggrund alligevel formår at finde modeller for selvdefineret medieproduktion og interaktion med mainstreammedier, mens andre unge, der føler sig truet heraf, omvendt vender sig mod ekstremistiske (og misogyne) miljøer i online fora. Tilsvarende argumenteres det i et andet bidrag fra henholdsvis Sverige og Slovenien, hvordan hverdagslige bekymringer vedrørende immigration blandes med en åbenlyst ekstremistisk diskurs på *Flashback*, der definerer sig selv som Sveriges største forum for ytringsfrihed. Den type forskning kunne vi godt bruge mere af i Danmark og i *MedieKultur*.

Krop og seksualitet

Et temanummer i 2020 om *Intimacy and Visual Communication in Social Media* (nr. 67) med Anne Mette Thorhauge og Jakob Johan Demant som temaredaktører sammenfatter en række af de foregående parametre ved at adressere, hvordan køn, seksualitet og alder er involveret i delingen af fotos, videoer og andet visuelt indhold af intim og seksuel

karakter via sociale platforme. Størstedelen af den forskning, der indtil da har beskæftiget sig med sådant indhold, har ifølge indledningen fokuseret på overgreb, krænkelser og misbrug, og hvordan det relaterer sig til socio-kulturelle magtforhold. Ærindet i temanummeret er bl.a. at vise, hvordan deling af sådant indhold også kan foregå i mere hverdagsagtige og ligeværdige interaktioner.

I en af artiklerne ved fire forskere fra sociologi på Københavns Universitet undersøges unge kvinders (18-22 år) deltagelse i 'sexting', og hvordan de forsøger at håndtere bestemte kropsregimer med reference til pornografien. I en anden undersøges ikke-konsensual deling af seksuelt visuelt materiale i henholdsvis mandligt og kvindeligt identificerede kammeratskabsgrupper og de homo-sociale motiver, der gives herfor (Morten B. H. Mandaut). I en tredje undersøges, hvordan seksuelt materiale 'rejser' på tværs af platforme og netværk og også digitale og analoge kontekster og forrykker specielt yngres opfattelser af, hvad der er henholdsvis alment accepteret og forulempende adfærd (Pernille K. B. Rasmussen og Dorte Marie Søndergaard). Endelig tematiserer Signe Uldbjerg Mortensen gennem dybdegående interviews og materiale fra kreative workshops med unge, kvindelige ofre for ufrivillig deling af intimt-seksuelt materiale, hvordan de udvikler overlevelsestrategier og specielle teknikker til at modgå skamfølelse.

Året efter, i 2021, følges temaet op, men vinklet som *Platformed bodies* (nr. 71) og med Kristian Møller og Maja Nordtug som gæsteredaktører. I indledningen beskrives, hvordan platformisering af digitale medier i kombination med dataficering udgør baggrunden for en intensiveret styring af brugeradfærd og -indhold og i stigende grad også regulerer sanser og kroppe samtidig med, at det også kan give plads til og forankre særlige sanseligt-kropslige erfaringer. En artikel af en henholdsvis australsk og tjekkisk medieforsker omhandler, hvordan unge flygtninge bruger sociale platforme til at skabe et fysisk og stedligt tilstedevær; en anden af to svenske forskere, hvordan platforme for deling af erfaringer med fertilitetsbehandling kan give en oplevelse af tilhør, kropslig resonans og agens. To artikler omhandler igen det intime og seksuelle: Den ene af to italienske forskere i relation til unge kvinder, der sælger deres kroppe via *OnlyFans* og udtrykker delvist modstridende oplevelser af ind-i og ud-af kroppen, af bekræftelse og psykisk og fysisk udmattelse. Den anden, igen af Pernille Rasmussen og Dorte Marie Søndergaard, hvordan unge maskulint identificerede deltagere deler intimt og seksuelt materiale i forlængelse af (alt for) kendte skemaer for maskulin bonding, mens det samtidig qua kvalitative interview med unge drenge/mænd fra en erhvervsskole dokumenteres, hvordan de både kan deltage i sådanne fora og samtidig indtage helt andre og mere ligeværdige positioner, når de indgår i andre kontekster og i omgangen med fx kvindelige medstuderende. Endelig omhandler to artikler fra danske forskere i grænselandet mellem medie- og kulturstudier, hvordan selvsporing og -monitorering orkestreres via nye medieplatforme, men også kan fungere som vidensdeling (Tobias Raun og Michael Nebeling Petersen) eller indgå i e-konsultation (Maja Nordtug, Matilde Brøgger og Jane Ege Møller). Her sker der en fin afvejning af kriti-

ske perspektiver på platformiseringen af mediestrømmen – mellem fremmed-styring og *empowerment*.

Kroppen tematiseres igen, men denne gang via et fokus på sundhed, i 2023-temanummeret *Media and health in everyday life* (nr. 74), gæsteredigeret af Anette Grønning og svenske Helena Sandberg. På tværs af otte artikelbidrag udfoldes digitale mediers sammentvinding i hverdagslivet og med sundhedsnormer og praksisser. Der er artikler om dataficering af kvinders sundhed via *femtech*, dvs. teknologier og digitale tjenester udviklet til at understøtte kvinders biologiske, reproduktive og seksuelle sundhed (Sara Dahlman et al.), om henholdsvis maskulinitet og sygdom og handicap og sygdom på sociale medier, om hiv i populærkulturen og om, hvordan gentests for arvelige sygdomme skaber "health hauntologies", hvor endnu ikke indtruffet sygdom hjemsøger hverdagen (Ann-Katrine Schmidt Nielsen & Carsten Stage). På mange måder er dette temanummer et rigtig godt eksempel på det integrerede intersektionalitetsprincip, hvor køn og andre socio-kulturelle forskelle indgår forbindelser af dominans men også subversion på komplekse og ofte overraskende måder.

Perspektivering og udblik

På nordisk plan samles viden om og forskning i medier af den af Nordisk Ministerråd understøttede institution *Nordicom* i Göteborg. Den har siden 1980 udgivet tidsskriftet *Nordicom Review* med to numre årligt og med den siddende leder som hovedredaktør (pt. Jonas Ohlsson). Institutionen har desuden forestået en række temanumre og særudgivelser om bl.a. køn og medier (Carlsson, 1993; Hirdman & Kleberg, 2015). Siden 2019 har den også udgivet tidsskriftet *Nordic Journal of Media Studies*, der har en nordisk sammensat redaktionsgruppe med Anne Jerslev (Danmark) som hovedredaktør.

Nordic Journal of Media Studies ligger tættest på *MedieKultur* med vægt på humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning, der er dedikeret til samspillet mellem medier, kultur og samfund. I 2024 er temaet *Media and Gender – a Nordic Perspective*. Intentionen er her at indkredse spændingsfeltet mellem den nordiske velfærdsstat og dens medier og et i tiltagende grad globalt influeret mediebillede, kendetegnet ved en ny bølge af *backlash* og højreorienteret anti-køns-ideologi, ikke mindst rettet mod queer- og transbevægelser (Askanius, Rettberg & Skogerbo, 2024). Temanummeret optegner overordnede medie- og kønspolitiske bevægelser gennem konkrete analyser, der dækker et bredt spektrum fra feministisk aktivisme på *TikTok* over kønspolitisk nyorientering i politikeres selvfremsstilling til nye former for ulighed og *backlash* i nordiske nyhedsmedier og filmindustri. Noget, der i mindre grad har været opmærksomhed på i *MedieKultur* gennem årene selvom man kan sige, at valget af temaer i sig selv afspejler sådanne bevægelser.

Et af de vægtigste sammenlignelige tidsskrifter, når det gælder medier, køn og diversitet, er i en international sammenhæng *Feminist Media Studies* (Taylor & Francis), der har en amerikansk og en britisk redaktør (Cynthia Carter og Isabel Molina-Guzmán)

og et bredt internationalt sammensat redaktionspanel. Det nyeste bidrag (nr. 8, 2025) omhandler et bredt spektrum af artikler af forskere fra Kina over Nigeria til Polen, der viser tidsskriftets internationale spændvidde og dokumenterer både ligheder og forskelle i feministiske agendaer. Det seneste samlede nummer (nr. 8, 2025) bringer en række artikler, der omhandler dilemmaer i og omkring forskellige former for populær feminism eller feministiske agendaer i populær- og mediekulturen fra en aktivistisk kamp for Britney Spears' befrielse fra formynderi over henholdsvis forsvar for og angreb på transkvinders ret til at forfølge sportslig succes til tilbagetrækning af fanstøtte til (i dette tilfælde) kompromitterede kendte skabere af digitalt indhold. Hermed udvides en debat, der blev startet i 20-års jubilæumsnummeret fra 2021 om sammenhænge globalt mellem ny-liberalisme, postfeminisme og en mainstreamkultur, der fremhæver individualiserede *empowerment* strategier, men også en konservativ populærkultur, der synes at vinde momentum efter #MeToo-bevægelsen. Det gælder fx en, fortrinsvis digital, "femosphere", der er opstået som en pendant til den maskuline "manosphere", og som dyrker en seksualiseret feminin styrke, eller "tradwife" influencers, der genopfinder den traditionelle rolle som mor og hustru. Andre artikler i de to numre handler – foruden en stærk repræsentation af sort feminisme – om fx transnational feministisk medieetik, forskningsetik i anvendelsen af vidnesbyrd og feministiske medieforskeres erfaringer fra akademien.

Ved en sammenligning mellem *MedieKultur* og henholdsvis *Nordic Journal of Media Studies* og *Feminist Media Studies* er det umiddelbart slående, at de sidste ud over et mere selvfølgeligt internationalt perspektiv i højere grad forholder sig kritisk undersøgende til aktuelle politiske problemstillinger og strømninger i og omkring medier og også ser det som tidsskrifternes – og medieforskningens – opgave at forholde sig til dem og til de underliggende socio-kulturelle magtforhold. Men også, og det gælder især *Feminist Media Studies*, at de forholder sig til feministisk forskningspolitik og -etik og til de aktuelle udfordringer for køns- og diversitetsforskning og -forskere.

Konklusion

Når vi ser tilbage på rækken af temanumre, der har adresseret køn og diversitet i relation til medier – og hertil kommer flere af de øvrige bidrag, fx om børn, unge og medier eller receptionsforskning – er vi egentlig imponerede over spændvidden og over, i hvor høj grad tidsskriftet som repræsentant for dansk medieforskning har formået at integrere relevante, aktuelle indsigter og problemstillinger fra køns- og kulturstudier. Vi har undervejs peget på områder og tilgange, der med fordel kunne udfoldes meget mere, herunder ikke mindst medie- og kulturkritiske undersøgelser af de nye kontakt- og konfliktzoner, som opstår i det kriseramte, postmigrante samfund, og hvordan de adresseres såvel i som uden for public service-medier. Hertil kommer på den ene side magt- og teknologikritiske undersøgelser af 'big tech' og konsekvenserne for social lighed og retfærdighed og på den anden side næranalyser af, hvordan populistiske strømninger genopfinder det nye nor-

male gennem nye former for mainstreaming af køn, race, seksualitet og kropslighed. Det ville også være velgørende med – indimellem – politiske analyser af medier, medieforskning og forskningsmetoder i et køns- og diversitetskritisk perspektiv. Lad os slutte med at sige tak for invitationen til at bidrage til dette jubilæumsnummer og et tillykke til ikke mindst den nuværende redaktion med at have sat denne relevante status i værk.

Referencer

- Askanius, T., Rettberg, J. W., & Skogerbo, E. (2024). Media and gender: A Nordic perspective. *Nordic Journal of Media Studies*, 6(1), 1-10. <https://doi.org/10.2478/njms-2024-0001>
- Carlsson, U., red. (1993). *Nordisk forskning om kvinnor och medier*. Nordicom.
- Christensen, C. L., & Jerslev, A. (Eds.). (2017). *Ældre mennesker i et mediesamfund*. Frydenlund Academic.
- Christensen, C. L., & Petersen, L. N. (Eds.). (2017). Being Old in the Age of Mediatization. *Nordicom Review*, 38(1). <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0399>
- Hirdman, A. & Kleberg, M., red. (2015). *Mediers känsla för kön. Feministisk medieforskning*. Nordicom.
- Jerslev, A. (2021): Feministisk film- og medieteor. *Klassisk og moderne medieteor*, red. af Mikkel Fugl Eskjær og Mette Mortensen. Hans Reitzels Forlag, s. 327-350.